

הכלי המוקף צמיד פתיל שהיה באוהל המת הרי הן טהורות, וכמו כן כל מיני הטהרות שבארובה הרי הן טהורות כשהיה כלי החרס סותם את הפתח שבין הבית והעליה, דברי בית הלל.⁽¹⁵⁾

בית שמאי אומרים: אינו מציל כלי חרס של עם הארץ אלא על אוכלים ועל המשקים, ועל כלי חרס שבתוך כלי החרס או בעליה.

אבל אינו מציל על שאר מיני טהרות, כגון כלים אחרים.⁽¹⁶⁾

אמרו להם בית הלל לבית שמאי: מפני מה אינו מציל אף על שאר מיני טהרות?

אמרו להם בית שמאי לבית הלל: מפני שהוא טמא על גב עם הארץ, הואיל וכלי

חרס של עם הארץ הוא בחזקת טמא, ואין כלי טמא חוצץ, ומפרש לה ואזיל.

אמרו להם בית הלל לבית שמאי: והלא טיהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו! ואם כדברכם, היה לכם לומר שאף על אוכלין ומשקין שבתוכו אינו מציל, הואיל וכלי עם הארץ אינו מציל!?⁽¹⁷⁾

אמרו להם בית שמאי לבית הלל: כשטיהרנו אוכלין ומשקין שבתוכו, לעם הארץ עצמו כב-ב הוא שטיהרנו, כי החברים בלאו הכי אין אוכלים אצלם מפני שמגעם מטמא.⁽¹⁸⁾

אבל נטהר את הכלי שטהרתו לך ולו?!

כלומר: אם מטהרים אנחנו את הכלים לגביו, יש לחוש שמא ישאילם לחבר.⁽¹⁹⁾

פי שיטת רש"י.

15. כתב במקדש דוד [טהרות בענין חולין בטהרה בד"ה והנה לפ"ז], מה שאין עם הארץ נאמן על הטהרות, הוא רק שאין שמירתו שמירה לגבי אוכלי חוליהן בטהרה, כמו שאין שמירת אוכלי חוליהן בטהרה שמירה לגבי אוכלי תרומה. ואם כן, כל טומאת עם הארץ אינו אלא לגבי חברים, אבל לדידהו, אינם טמאים כלל. דלגבי דידהו הוי שפיר שמירה. ועם הארץ בעצמו שבא לשאול על אוכלין ומשקין שלו, אומרים לו שהוא טהור.

ובדברי המקדש דוד, תוכן סוגיא זו היטב, וראה שם שאף הוא הוכיח יסודו מסוגיא זו ראה שם.

16. א. פירוש, לגבי חבר ודאי אינו מציל, אם מפני שכלי טמא אינו מציל, אם מפני שנטמאו האוכלין והמשקין מן הכלי שהוא בחזקת טמא, ואין הנידון כאן אלא לגבי עם הארץ, שלדעת

בית שמאי אפילו לגביו אינו מציל, וכדמפרש טעמא ואזיל.

ב. בתוספות יום טוב בעדיות פרק א משנה יד מבואר, שנחלקו הראשונים אם כלי חרס אפילו של חבר אינו מציל, או של עם הארץ בלבד, וכתב התוספות יום טוב שם, שדעת רש"י נראית שלא אמרו כן אלא בכלי חרס של עם הארץ, ועל פי זה נתבאר בפנים.

17. מלשון המשנה "בתוכו" משמע שהנידון הוא בכלי חרס שמציל על מה שבתוכו, אבל ברש"י כתב שהנידון הוא גם לגבי בית וארובה.

18. לשון רש"י: לעצמו טהרנו, הוא יאכלם, שהרי החברים בדלין מהן וממגען, ובלאו הכי מאכלו טמא.

פירוש, ומטעם זה אין לחוש שמא יבואו אותם אוכלים ומשקים לידיו של חבר, שלגביו אין הכלי חוצץ, כיון שהוא בחזקת טמא.

19. מפיסקא זו מוכיחה הגמרא כי חוששין לשאלה, כדמפרש ואזיל.

ואכן מטעם זה היה לנו לומר שאף את כלי חרס אינו מציל. אלא מתוך שאין לו טהרה במקוה, וצריך שבירה, ודאי לא ישמע לנו עם הארץ. אבל כלים שיש להם טהרה על ידי טבילה במקוה, אף עם הארץ ישמע לנו, ויטבילנו. **אמר רבי יהושע: בושני** [מתבייש אני] **מדבריכם בית שמאי**, שהרי מה טעם יש בדבריכם!

כי האם אפשר שתהיה **אשה לשה בעריבה** בעליה [והמת בבית וכלי החרס סותם את הפתח שביניהם], ויהיו **האשה ועריבה טמאין** טומאת מת שהיא **שבעה ימים**, כיון שלגביהם אין כלי החרס חוצץ, ואילו **הבצק** יהיה **טהור**, כיון שלגבי אוכלין ומשקין מועילה סתימת הכלי לחצוץ בפני הטומאה? (20)

וכמו כן, האם אפשר שיהיה כלי הנקרא **לגין** [רש"ש, שאינו של חרס] **מלא משקין**, כשהוא נתון בתוך כלי חרס מכוסה, או בעליה שיש בפתח הארובה חציצה של כלי חרס, ויהיה **הלגין טמא טומאת שבעה ימים** כיון שנטמא באוהל המת, ואילו **המשקין** שבו יהיה **טהור**!?

נטפל לו לרבי יהושע **תלמיד אחד מתלמידיו** **בית שמאי**, **ואמר לו לרבי יהושע: אומר אני** **לך טעמן של בית שמאי**.

אמר לו רבי יהושע לאותו תלמיד: אמור!

אמר שאל לו אותו תלמיד לרבי יהושע: כלי **טמא חוצץ הוא בפני הטומאה, או אינו חוצץ?**

אמר לו רבי יהושע: אינו חוצץ!

הוסיף אותו תלמיד ושאל: **כלי של עם הארץ** **טמא הוא או טהור?**

אמר לו רבי יהושע: טמא!

הוסיף אותו תלמיד: **ואם אתה אומר לו לעם הארץ על כלי שלו שהוא טמא, כלום משגיח עליך אותו עם הארץ?! הרי ודאי אינו משגיח עליך.**

ולא עוד, אלא שאם אתה אומר לו לעם הארץ שהוא טמא, הרי אותו עם הארץ אומר לך: אדרבה, שלי טהור ושלך טמא.

וזחו טעמן של בית שמאי!

כי היות וכליו של עם הארץ טמאים, והוא אינו מקבל דברינו לומר שהן טמאים, לכן אמרו חכמים: כלים שיש להם טהרה במקוה הרי הם טמאים ואינן ניצולין על ידי כלי של עם הארץ, כיון שישמע לנו עם הארץ להטבילם, אבל כלי חרס, שאין להם טהרה במקוה ויצטרך לשוברם, לא.

מיד הלך רבי יהושע, ונשתטח על קברי בית שמאי, ואמר: נעניתי לכם עצמות בית שמאי.

ומה שתומות שלכם כך, מפורשות על אחת **כמה וכמה!**

אמרו חכמים על רבי יהושע: כל ימיו

20. ואם תאמר: והרי משנטמאה העריבה תטמא היא את העיסה שבתוכה?! ראה מה שכתב בזה המאירי.

הושחרו שיניו מפני תעניותיו [שיניו של השרוי בתענית הרבה משחירות], על שהתבטא כך על דברי בית שמאי!

וכאן מפרשת הגמרא את הראיה ממשנה זו שיש לחוש לשאלה, שהרי:

קתני מיהת: אבל נטהר את הכלי שטהרתו "לך ולו", ויש לחוש לשאלה. אלמא, שאלין מונייהו.

ותיקשי, למה מותר להטביל כלי בתוך כלי לתרומה, והרי יש לחוש שמא יטביל עם הארץ אף הוא את כליו באופן שכזה, ויבוא חבר, וישאל ממנו?!

ומשנינן: כי שילין מונייהו — מטבלין להו! כששאל חבר כלי מעם הארץ צריך לטבולו, שמא הטבילהו כלי בתוך כלי [רש"י].

ותמהינן: אי הכי, ניהדרו להו [ישיבו תשובה] נמי בית הלל לבית שמאי: כי שאלין מונייהו כלים מטבלין להו. ושוב אין לחוש לשאלה, ולמה טימאום בית שמאי?!

ומשנינן: הואיל ובנידון מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, הרי אנו דנים לענין טומאת מת, וטמא מת בעי הזאה של מי חטאת שלישי ושביעי, שוב אי אפשר לסמוך על הטבילה.

הואיל ומנא לשבעה יומי — לא מושלי אינשי [אין דרך לשאול כלי לשבעה ימים].

ואכתי תמהינן: היאך אתה אומר שכל

השואל כלי מעם הארץ צריך שיטבילנו? והאם אטבילה לא מהימני עמי הארץ?!

והתניא: נאמנין עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת.

הרי למדת שאין החבר צריך לחוש שמא הטבילו עם הארץ כלי בתוך כלי? (21)

אמר אביי, לא קשיא, כי:

הא ששנינו עמי הארץ נאמנים על הטבילה, היינו דוקא בגופו של עם הארץ, שנטהר על ידי טבילה.

הא — שאמרנו אין עם הארץ נאמן וצריך החבר להטביל שוב — בכליו, כיון שיש לחוש שמא הטביל כלי בתוך כלי.

רבא אמר: לעולם אידי ואידי בכליו, ולא קשיא, כי:

הא ששנינו עמי הארץ נאמנים על הטבילה, מיירי דאמר עם הארץ: מעולם לא הטבילתי כלי בתוך כלי.

והא דאמרנו אין עם הארץ נאמן וצריך להטביל שוב, מיירי דאמר: מעולם לא הטבילתי כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד.

והתניא [בניחותא] שיש חילוק על מה מעיד עם הארץ:

נאמן עם הארץ לומר: פירות אלו לא הוכשרו לקבל טומאה, וממילא הם טהורים.

21. לפי מהלך הסוגיא ביאור קושיית הגמרא היא: הואיל ולמדנו שעם הארץ נאמן על

אבל אינו נאמן לומר: הפירות הללו הוכשרו, אבל לא נטמאו.

והכא נמי נאמן לומר: לא הטבלתי כלי בתוך כלי מעולם, אבל לומר: הטבלתי כלי בתוך כלי שפיו רחב כשפופרת הנוד, אינו נאמן, [רבינו חננאל].⁽²²⁾

ותמהינן על אביי: ואגופו מי מהימן עם הארץ שטבל?!?

והתניא: חבר שנטמא במת, שבא לחזות, ואמר: הריני ביום השלישי לטומאתי, וראוי אני להזאה ראשונה של אפר פרה — מזין

עליו מיד הזאה ראשונה, שהיא בשלישי לטומאתו.

ואילו עם הארץ שבא לחזות, אין מזין עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי.

כלומר: אין מזין עליו מיד, אלא ממתנינים לו שלשה ימים, כי אין אנו מאמינים לו שעתה הוא היום שלישי לטומאתו [טורי אבן, וראה תוספת ביאור בהערות]?!⁽²³⁾

אלא אמר אביי, ישוב אחר לקושיא שהקשתה הגמרא לעיל, שלענין כלי בתוך כלי אין מאמינים לו, ואילו בברייתא מבואר

הטבילה ואין החבר חוזר ומטביל, אם כן ממילא היה לנו לומר שאף לתרומה אין מטבילין כלי בתוך כלי, משום החשש שמא יראנו עם הארץ ויטביל כלי בתוך כלי, ושוב ישאל החבר את הכלי ממנו ויסמוך על טבילתו של עם הארץ.

22. הקשה הטורי אבן: למה לא נאמינו בין לגבי הכשר ובין לגבי טבילה, והרי יש לו מינו, שהיה יכול לומר: לא הוכשרו כלל, או שלא הטביל כלי בתוך כלי מעולם?! ראה שם.

ובמקדש דוד [טהרות, בענין חולין בטהרה בד"ה והנה אמרין בחגיגה], כתב בטעם הדבר שאין עם הארץ נאמן בזה, דאינו משום חשש משקר, כי עם הארץ אינו חשוד לשקר בטהרות, אלא חיישינן שמא לא דקדק יפה בשיעור של שפופרת הנוד, שהרי נאמן לומר שלא הטביל כלי בתוך כלי, רק איכא מילי דעם הארץ לא בקיאי בהו, ראה שם; ואם כן לכאורה אין מקום לקושייתו של הטורי אבן, [וראה מה שכתב שם בדיבור שאחר זה].

23. לפירוש הטורי אבן לשון "בפנינו" אינו מבואר כל כך.

והנה הקשה הטורי אבן: והרי אין אנו יודעים שנטמא אלא מפיו, כי אם ידוע לנו שנטמא, מסתמא יודעים אנו באיזה יום היה. ונמצא, שהוא "הפה שאסר" את עצמו, וכיון שכן יהיה הוא "הפה שהתיר", ויאמן לומר שכבר יום השלישי לטומאתו!?

וכתב לתרץ, שעל כרחך מיירי שבאו עדים שנטמא ושכחו באיזה יום היה, נמצא שהם אסרוהו ולפיכך אינו נאמן להתיר.

ואל תתמה על זה שיודעים מהטומאה ושכחו באיזה יום היה, שהרי לכאורה קשה לשון הברייתא: עד שיעשה בפנינו שלישי "ושביעי", ולמה צריך לעשות בפנינו את השביעי, והרי כיון שעשה בפנינו שלישי, שוב ממילא ידעינן מתי הוא יום השביעי, שהוא אחר ארבעה ימים מהזאת יום השלישי.

אלא ודאי, לאפוקי שאם עשה לפנינו יום שלישי ושכחו, ואין יודעים כמה ימים יש מהזאת יום שלישי להיום. והוא הדין שיש לפרש עיקר דין הברייתא באופן זה, ששכחו באיזה יום נטמא, ראה שם.

אבל במקדש דוד [טהרות בענין חולין בטהרה בד"ה אמרין שם בחגיגה] הביא דבריו

שנאמן עם הארץ על טהרת טבילת טמא מת, כי הטעם בברייתא הוא:

מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו, שאם בא לפניך ואמר הריני ביום השלישי לטומאתי אינך מאמינו, לפיכך הקלת עליו בסופו להאמינו על הטבילה שאחר ההזאה, אבל בשאר טבילות אינו נאמן.

שנינו במשנה: **אחוריים ותוך ובית הצביטה לתרומה:**

ומפרשין: **מאי אחוריים ותוך? כלומר:** לענין מה אנו מחלקים את האחוריים ותוך הכלי ובית הצביטה שלו?

ומפרשין: **כדתנן:**

א. אין אוכל או משקה טמאים מטמאים את הכלי מן התורה, שאין כלי נטמא אלא מאב הטומאה, ואי אפשר לאוכל ומשקה שיהיו אב הטומאה.

ב. משקה הזב והזבה, כגון רוקם ומימי רגליהם, הן אב הטומאה, ומטמאין את הכלי מן התורה.

ג. גזרו חכמים, שכל משקה, אפילו אם נטמא בשני לטומאה הרי הוא ראשון לטומאה.

ד. עוד גזרו חכמים: כל משקה טמא מטמא את הכלי ועושהו שני לטומאה. ואף שאין משקה מטמא כלי מן התורה, גזרו חכמים על המשקין כולן, אטו משקה הזב והזבה, שהם מטמאים כלי מן התורה.

הואיל וטומאת משקין לטמא כלים מדברי סופרים היא, וחששו חכמים שמא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים, לפיכך עשו חכמים היכר לטומאה זו שאינה אלא מדרבנן, ואמרו:

כלי [שאינו של חרס ומקבל טומאה מגבון] **שנטמא אחוריו במשקין, הרי אחוריו בלבד הן שטמאין.**

אבל **תוכו** של הכלי, **ואוגנו** [שפתו הכפולה כלפי חוץ וראויה לתשיש, רש"י] **ואוגנו** [כגון אוזן החבית], **וידי** [בית יד] של הכלי, הרי אלו **טהורין**.⁽²⁴⁾

והוכיח לא כן, וכתב לפרש על פי הר"ש באופן אחר:

דלא חשדינן ליה למשקך במה שאומר שנטמא לפני שלשה ימים, אלא דחיישינן שנטמא אף היום דאינו זהיר הוא, והיום הוא יום הראשון שלו.

ולפי זה מה דאמרינן: צריך שיעשה בפנינו שלישי ושביעי, היינו שישמור עצמו לפנינו שלא יטמא עוד, ראה עוד שם.

ולדברי המקדש דוד מבואר היטב לשון "בפנינו".

ולשון הרמב"ם בהלכות פרה אדומה [יא ב]

הוא: מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה, כשיבוא להזות מונה בפנינו שלשה ימים, ומזין עליו בשלישי ובשביעי, ומעריב שמשו. במה דברים אמורים בעם הארץ, שאפילו אמר היום שלישי שלי, אינו נאמן שמא היום נטמא, לפיכך צריך למנות בפנינו.

ולשונו נוטה יותר כפירוש הטורי אבן, וביותר מוכח כן ממה שלא הזכיר כלל שצריך מנין בפנינו בין שלישי לשביעי.

24. ראה מה שכתב רש"י במשנה שדין זה אמור כשכל אחד מחלקי הכלי ראוי לתשיש, וראה

נטמא תוכו של הכלי במשקין, הרי כולו נטמא.

אחד קדשי המקדש ואחד קדשי הגבול, ומפרש לה ואזיל.

שנינו במשנה: אחוריים ותוך ובית הצביטה לתרומה:

אמר תמה ליה רב נחמן לרב ביבי: קדשי הגבול — שאתה אומר אין להם אחוריים ותוך — מאי נינהו? תרומה, שהיא נאכלת בכל גבול ארץ ישראל! (26)

ומפרשין: מאי בית הצביטה?

והתנן במשנתנו: אחוריים ותוך ובית הצביטה לתרומה, הרי שאף לקדשי הגבול יש אחוריים ותוך, ולא כפי שאתה אומר.

אמר רב יהודה אמר שמואל: מקום שצובטו [אוחז בו את הכלי ומושיטו לאחריים].

וכן הוא אומר אצל בועז ורות: ויצבט לה קלי, ומתרגמינן: ואושיט לה.

דלמא לחולין שנעשו על טהרת הקודש קאמרת, ולזה אתה קורא קדשי הגבול, שאף הן נאכלין בכל גבול ארץ ישראל, וללמד: אף לחולין שנעשו על טהרת הקודש אין חילוק בין אחוריים לתוך, ואם נטמא אחד מהם נטמא כולו. כי לענין מעלה זו אף חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו.

רבי אסי אמר רבי יוחנן לפרש "בית הצביטה": מקום שנקיי הדעת צובעין [האיסטיסיס מטבילים].

ואם כן: אדברתן מילתא דאמר [הזכרתני את אשר אמר] רבה בר אבהו: אחת עשרה מעלות שנו באן במשנתנו, שש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, ואילו שש אחרונות הן רק לקודש, אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש.

כלומר: יש שהיו עושים בצלחותיהם בית קיבול קטן שבו היו נותנים חומץ או חרדל כדי להטביל בו, והוא נקרא "בית הצביטה". (25)

תני רב ביבי קמיה דרב נחמן:

ומעלה זו, שאין לקודש אחוריים ותוך, מן המעלות הראשונות היא, ועשו מעלה זו אף

כל הכלים אין להם אחוריים ותוך, כלומר: אין אחוריהן חלוקין מתוכן, אלא אם נטמאו אחוריהן נטמאו אף תוכן.

מה שכתב שם הרש"ש בביאור הדבר, והביא גם דברי רש"י כאן גבי אוגנו.

אוחז הכלי שאין דרך בני אדם ליגע בו, כי דרך בני אדם להטות הכלי ולשתות מכנגד אזנו מפני שאוחזין אותו באזנו, ונקיי הדעת משנין ואין שותין ממקום שכל אדם שותה בו אלא שותין מאצל אזנו כמו שאמרנו.

25. א. ביאר הרש"ש: אונקלוס תרגם בכל מקום שאמרה תורה "וכבס בגדיו" — דהיינו טבילת הבגדים — "ויצבע לבושוהיי", וזהו שאמרו כאן: צובעין.

26. לאו דוקא בגבול ארץ ישראל שהרי נאכלת אף בחוץ לארץ, אלא שאין הגבלה לאוכלה דוקא בירושלים או בעזרה.

ב. בערוך ערך בית צבע כתב: פירש רבי יוחנן מקום שנקיי הדעת שותין בו, והוא אצל

לחולין שנעשו על טהרת הקודש, וכאשר אמרת.

שנינו במשנה: **הנושא את המדרס נושא את התרומה, אבל לא את הקודש:**

ומפרשין: קודש — מאי טעמא לא ישא, והרי אין הוא נוגע בתרומה שיטמאנה? **משום מעשה שהיה!**

דאמר רב יהודה אמר שמואל: **מעשה באחד שהיה מעביר חבית של יין קודש ממוקם למקום, ונפסקה רצועה של סנדלו, שהיה מדרס הזב, ונטלה אותו אדם לרצועה בידו, והניחה על פי החבית [שהיתה של חרס, ולא נטמאה החבית על ידי נגיעה מגבו של הכלי], ונפלה הרצועה לאויר החבית, ונטמאת החבית [רבינו חננאל], שהרי כלי חרס מטמא מתוכו, באוירו.⁽¹⁾**

באותה שעה אמרו: הנושא את המדרס [מנעלו של זב, רש"י במשנה] הרי הוא נושא את התרומה, אבל לא ישא את הקודש.⁽²⁾

ומקשינן: **אי הכי, שטעם מעלה זו הוא מפני**

מעשה שהיה — **תרומה נמי תהיה בה מעלה זו, כי על אף שמעשה זה בקודש היה, מכל מקום כיון שאנו גוזרים, יש לנו לגזור גם לתרומה!**

ומשנינן: **הא מני — רבי חנניה בן עקביא היא, הסובר: כל מקום שגזרו חכמים על דבר משום מעשה שהיה, לא גזרו אלא כדוגמת המעשה, וכאותו דבר.**

וכיון שבקודש היה מעשה, רק בקודש גזרו, ולא בתרומה.⁽³⁾

דאמר רבי חנניא בן עקביא: **לא אמרו נשיאת מי חטאת — אלא בירדן, ובספינה, וכמעשה שהיה, וכדמפרש לה ואזיל.**

ומפרשין: **מאי היא, הא דרבי חנניא בן עקביא?**

דתניא: לא ישא אדם מי חטאת [מים שנתערב בהם אפר פרה להזות בה את הטמא, מאירי] ואפר חטאת [הוא אפר הפרה קודם שנתערב במים, מאירי] ויעבירם בירדן ובספינה, וכדמפרש ואזיל מפני תקלה שהיתה בהעברתם בספינה בירדן.

1. לשון רש"י: ונפסקה רצועה של סנדלו, מדרס הזב היתה, ונטלה בידו. ומתוך כך נפלה לאויר החבית.

מה שכתב רש"י מדרס הזב היתה, אין כוונתו לומר שהיה הנושא זב, ומנעלו מדרס, שאם היה זב, הוא היה מטמא את החבית בהיסט. אלא מדובר במי שנעל מדרס של זב.

ומשמע קצת מלשון רש"י שאינו גורס: והניחה על פי חבית, אלא: ונטלה בידו ונפלה לאויר החבית.

בתוספות ובמאירי מבואר הטעם שהרצועה

טמאה מדרס אף שנפסקה מן הסנדל, ראה דבריהם.

2. כתב רש"י במשנה לפרש לשון מדרס ששנינו: "מנעלו של זב", ויש לפרש כוונתו שלא גזרו אלא על מנעל וכמעשה שהיה; וראה עוד בזה בהערות בהמשך הסוגיא.

3. מבואר מלשונו של רש"י, שכוונת הגמרא להעמיד משנתנו כרבי חנניא בן עקביא וכפשוטו הגמרא, וזה דלא כמו שכתב החזון